

“prodigalitat expressiva i
solidesa formal”

sardanes

cobla de cambra de catalunya

direcció: concepció ramíó

Joan Serra i Corominas (1907-1957)

enregistrament integral de les sardanes CD 3 de 4

“prodigalitat expressiva i
solidesa formal”

Músics per la Cobla presenta amb tota l'il·lusió aquest tercer CD de l'enregistrament integral de les sardanes del mestre Joaquim Serra, unes sardanes fruit del període difícil de la nostra postguerra.

La portada juga amb imatges representatives de les dues entitats que foren bàsiques per a la represa de l'activitat creadora de Joaquim Serra: La **Cobla Barcelona**, representada aquí amb la formació que anys més tard ell dirigí en els prestigiosos enregistraments de la "Discoteca Popular Catalana" de l'Obra Almogàvers i l'**Esbart Verdaguer** amb Manuel Cubeles al capdavant, ferm amic i entusiasta engrescador del Joaquim Serra dels projectes d'alta volada artística.

Concepció Ramió, col·laboradora ja en els altres enregistraments com a autora de la frase que s'inclou a les portades d'aquesta integral, aquesta vegada ha estat qui ha assumit la direcció de la Cobla de Cambra de Catalunya en les interpretacions d'aquestes sardanes que escoltareu.

Banyoles, 25 d'octubre 1945

Els músics de la cobla Barcelona ja són a l'empostissat de la Plaça Major fent notes llargues, escales i afinant els instruments. Pere Moner, el flabiolaire i director, pensa, absent, mentre apreta els cargols que tensen la pell del tamborí. Li semblava impossible que la cobla s'hagués pogut reorganitzar després de la desfeta de la Guerra Civil. I ara tornen a ser aquí, junts, en un dels escenaris més importants de l'activitat coblística, la Festa de Sant Martíà de Banyoles. Els de la Barcelona, amb Josep Coll a la tenora i Josep Puig "Moreno" al fiscorn com a solistes carismàtics, comparteixen cartell amb les cobles Girona, Els Montgrins, Selvatana i la Unió Artística de Banyoles. Però Moner és conscient que perquè la cobla torni a tenir el prestigi d'anys anteriors, necessita, a més de bons solistes i un so ben conjuntat, el concepte artístic d'un director extraordinari. I aquest, un cop desaparegut Josep Serra, no pot ser ningú més que el seu fill, Joaquim. Però Joaquim fa uns anys que viu al marge de la cobla i la creació artística. "Els imperatius de la subsistència [en la postguerra]

l'obliguen a realitzar diverses activitats amb les quals no se sent prou identificat o que, simplement, detesta. Actua com a pianista en diversos conjunts de música de ball, compon música lleugera i accepta múltiples encàrrecs d'arranjaments o fins i tot veritables composicions en què no figurarà la seva autoria. [...] Hagué d'arraconar puntualment la creativitat i dedicar-se exclusivament a l'ofici. Segons el testimoni de la seva filla, de dia escrivia i de nit anava a tocar. Una vida que no li plaïa gens"¹. Però el que Moner no s'imagina és que mentre ell pensa en Joaquim, Joaquim també té la cobla al cap. Té una partitura en blanc al davant, organitzada ja en onze pentagrames diferents: flabiol, dos tibles, dues tenores, dues trompetes, trombó, dos fiscorns i contrabaix. Abans d'escriure cap nota hi posa el títol: Margarida. Serà una sardana per a la seva dona, que li ha donat suport, estimació i confiança durant tots aquests anys. Quan la tingui enllestida la portarà a un assaig de la cobla Barcelona per provar-la. Segur que els músics estaran contents de veure'l de nou amb ells. Segur que la Margarida també.

Barcelona, hivern de 1946

Moner ofereix el càrrec d'assessor musical de la cobla Barcelona a Joaquim Serra. La vinculació amb la cobla ha tornat la febre creadora a Joaquim. Portava nou anys (!) sense escriure cap sardana i ara, en pocs mesos, n'ha enllestit quatre: Margarida, L'Ermita vella, Verge del sol del pont i La meva Joaquina. Però no tot són flors i violes, com relata Jordi Puerto: "L'Associació de la Premsa de Barcelona convoca un concurs musical de sardanes. Joaquim Serra hi presenta una obra, L'Ermita vella. Però algú l'escamoteja i la treu de les seleccionades. Eduard Toldrà [antic mestre de Serra], que és el president del jurat, pregunta a Joaquim com és que una sardana com aquella no l'havia presentada al concurs. Ho vaig fer, diu Serra. Doncs no l'he vista pas, s'estranya Toldrà"². Però ara Joaquim se sent valent i no es deixa empètit per aquestes misèries que intenten enfonsar-lo. Programen L'Ermita vella en moltes audicions de la cobla Barcelona i l'envien a d'altres cobles, per combatre el frau del concurs. "L'Ermita vella és un cant gregorià, un himne de fe catacumbària, un cant de tenora ple de serenitat amb un fort esperit

d'esperança, espurnejat per un contrapunt de sonoritats que semblen campanes"³, escriu el coreògraf Manuel Cubeles, encarregat d'escampar la sardana als quatre vents.

Montserrat, 27 d'abril de 1947

El cremallera de Montserrat, el tren de muntanya creat a finals del segle XIX per enllaçar amb els Ferrocarrils del Nord, no havia portat mai tants passatgers com en aquell 1947. A llarg de l'any més de 274.000 viatgers van utilitzar-lo per apropar-se al temple on havia estat entronitzada, el dia 27 d'abril, la Verge bruna de Montserrat. L'entronització de la Mare de Déu va ser un acte d'afirmació nacional que va sobrepassar les previsions estimades. Montserrat, amb el pare abat Aureli Maria Escarré al capdavant, va es va convertir en una fita per al retrobament i la reconciliació dels catalans després de la Guerra Civil. Entre la multitud d'actes que es van organitzar aquell any es va convocar un concurs de sardanes, que Joaquim Serra va guanyar amb la peça *Primavera*, per a dues cobles. Però a més, Serra va dirigir la cobla Barcelona en un concert per a la comunitat

benedictina. El programa l'integraven *Atzavares i baladres*, d'Eduard Toldrà, *Nydia*, de Juli Garreta, *Davant la Verge*, d'Enric Morera i *L'Ermita vella i Impressions camperoles*, del mateix Serra. "L'abat Escarré, emocionat, va apropar-se a la cobla i felicità i saludà els seus membres un per un. En arribar a Joaquim Serra li digué: «Etic emocionat per les seves *Impressions camperoles*. Quanta veritat! El meu cor ha sentit la bellesa de la llum i els paratges de Catalunya. Que aquest ideal continuï amb vostè»".⁴

Barcelona, 9 de març de 1948

"Uns últims consells per acabar: escoltar bons models de música per a cobla i examinar-ne les partitures, i, principalment, escoltar les obres pròpies amb esperit crític. Si el sentit comú, sobreposant-se a la vanitat, ens permet de veure'ns els encerts i les falles, aleshores podrem dir que hem trobat el nostre veritable mestre d'instrumentació"⁵. Són les paraules amb què Serra clou el curs d'instrumentació que durant sis setmanes ha impartit al London Club. Quan pensa en la cobla com a conjunt instrumental, Serra té la cobla Barcelona al cap. Per això, quan gaudeix més

de l'exercici de la composició i la instrumentació és quan escriu per aquesta formació. Però la Barcelona no només representa un caramell de bones maneres interpretatives, afinació i dicció, per a Serra també és l'herència del seu pare i el seu propi retorn a l'escriptura per a cobla. És per això que en aquest període escriu moltes peces dedicades a la Barcelona, com *Cavalleresca*, per a les noces d'argent de l'agrupació musical; *En Cacaliu*, una peça de lluïment de contrabaix escrita per a Josep Juncà; *Vells amics*, dedicada als seus integrants; *Elegia*, dedicada al mestre Francesc Pujol, que va estar al costat de Josep Serra i de la cobla Barcelona en els moments més difícils; o *Endreça*, escrita per al lluïment del tenorista Josep Coll. A les sardanes escrites en aquesta època (de 1945 a 1951) encara cal afegir-hi *Ofrena a València* i *Noces d'or*. Serra, que ronda els quaranta anys d'edat, està en plena maduresa artística, esperonat, a més, per l'energia creadora de Manuel Cubeles, coreògraf del flamant Esbart Verdaguer.

Palau de la Música Catalana, 18 d'abril de 1948

"El vespre del 18 d'abril de 1948 el Palau de la Música Catalana era ple a vessar —vingueren autocars d'arreu, dos mil cinc-cents espectadors, l'escenari com una revelació, dues cobles amb timbales, la Barcelona i l'Emporium, espetegant com una benvinguda èpica. El programa era una declaració de principis: *La Moixiganga de Sitges*, [...] *La Disfressada de Sant Vicenç dels Horts*, *El Contrapàs del Maresme*, *La Gala de Campdevàno*...". Vuit de les dotze peces que s'interpretarien aquella nit de presentació del nou Esbart Verdaguer les signava Joaquim Serra. L'esbart aplegava artistes i intel·lectuals inquiets que volien fer una nova lectura de la dansa tradicional. El responsable artístic n'era Manuel Cubeles, que de seguida va fitxar Serra en qualitat d'assessor musical i arrançador. Per a Cubeles, Serra va escriure algunes de les instrumentacions més belles i encertades del repertori d'esbart. Serra es va allunyar de les harmonitzacions senzilles, de la presentació repetitiva dels temes, i hi va introduir harmonies colorístiques, reharmonitzacions, reexposicions temàtiques mai idèntiques, ornamentacions contrapuntístiques en

els acompanyaments i instrumentacions molt idiomàtiques. Escriu Cubeles: "És per a l'Esbart Verdaguer i després pel Sarrià on Joaquim Serra realitza la gran renovació de les monòtones instrumentacions que els esbarts empraven en les seves ballades. [...] Ell, agut, sensible i molt intel·ligent, va comprendre amb claredat i rapidesa quin era el sentit renovador que jo desitjava donar a cada dansa, cercant que la música fos el missatge sonor de la intenció coreogràfica i personalitat pròpia. La seva obra, en aquest aspecte, és definitiva"⁶. Algunes de les obres d'envergadura que Serra va enllestir per a Cubeles i l'Esbart Verdaguer són *La presó de Lleida* (poema simfònic per a dues cobles), *Suite senyorial* (ballet en un acte), *Suite per a una òpera* i *Carnestoltes* (ballets en un acte per a orquestra simfònica, el darrer reinstrumentat per a cobla, posteriorment, per Francesc Cassú).⁷

Barcelona, gener de 1950

Sembla un assaig més de l'Esbart Verdaguer, amb Serra acompanyant al piano la reducció de la seva partitura del ballet *Carnestoltes*, original per a

orquestra simfònica. Però entre els assistents hi ha la plana major del Gran Ballet del Marqués de Cuevas: les coreògrafes Ana Ricarda i Celia Howard. Vénen de Portugal i Madrid buscant el compositor idoni per posar música al drama de Doña Inés de Castro. Cubeles els ha parlat de Serra, però elles ja tenen coll avall que tornaran a Montecarlo, seu del Ballet, amb les mans buides. Però a mesura que passen els compassos, les dones no poden dissimular un somriure de satisfacció. En acabar l'assaig Ricarda diu a Cubeles: "Maestro, ¿este hombre es un genio! ¿Es un músico fantástico! Yo no entiendo cómo no se marcha al extranjero [...]. Tiene usted que conseguir que él escriba la partitura para mi *Inés de Castro*. Mañana deseo una respuesta concreta". I Serra, encoratjat pels companys de l'Esbart, accedeix a la proposta. Al cap de dos anys, el ballet, estructurat en tres parts (*La pavana de la Reina*, *La dansa de la Follia* i *Marxa fúnebre*) s'estrena a Cannes i a París. Joaquim i Margarida es donen la mà i riuen mentre l'histrionic Marqués de Cuevas, propietari del Ballet, fa excentricitats de les seves abans i després de les funcions. Es donen la mà per estar més junts en un país estranger, entremig de mil desconeguts que els

feliciten; es donen la mà per notar la força que dóna un amor incondicional compartit durant més de quinze anys; es donen la mà per celebrar el triomf de Joaquim, la música del qual comença a sonar a Europa.

- 1 RAMIÓ, Concepció & PADROSA, Inés. *La nissaga dels Serra*. Ed. GISC, 2000. Pàg. 213
- 2 PUERTO I PARRAMON, Jordi. *Aproximació a la cobla Barcelona*. Ed. GISC, 1998. Pàg. 79
- 3 CUBELES, Manuel. *Joaquim Serra i Corominas*. Ed. Obra Ballet Popular, 1976
- 4 PUERTO *Op. Cit.* Pàg. 79-80.
- 5 SERRA I COROMINAS, Joaquim. *Tractat d'instrumentació per a cobla*. Barcelona, 1957. Pàg. 45
- 6 LARA, Jordi. *Papallones i roelles. El coreògraf i ballarí Salvador Mel·lo*. Pendent de publicació. Pàg. 16-17.
- 7 CUBELES. *Op. Cit.*
- 8 Per a més informació sobre la música d'escena i les instrumentacions de danses de Joaquim Serra consulteu el llibre *La nissaga dels Serra*, de Concepció Ramió i Inés Padrosa, on també hi ha una relació de les gravacions existents.
- 9 RAMIÓ & PADROSA. *Op. Cit.* Pàg. 153

Aquest enregistrament inclou un tercer bloc, aquest de 12 sardanes, que foren composades a continuació de les 14 del segon CD editat. La disposició dins del CD segueix rigorosament l'ordre en que foren escrites. La numeració (s01, s02,...) segueix aquest ordre, i en el llistat aquí al costat, va acompanyada del número d'obra que cada sardana té dins del catàleg general de les composicions originals de Joaquim Serra. Aquesta catalogació, que fou començada en vida del compositor per la seva tia, la Maria Àngels Corominas, ha estat completada per Concepció Ramió i publicada a l'Annex del seu llibre "La nissaga dels Serra", treball que ja hem citat anteriorment.

Aquest llistat de les sardanes enregistrades és complementat amb les dades que hem extret de les partitures originals:

Margarida

(s30/Obra 65) (18 Juny 1945) -A la meua muller-

L'Ermita vella

(s31/Obra 66) (1946)

Verge del Sol del Pont

(s32/Obra 67) (1946)

La meua Joaquina

(s33/Obra 68) (1946) -A la meua filla-

Cavalleresca

(s34/Obra 70) (1947) -Als companys de la Cobla Barcelona-

En "Cacaliu"

(s35/Obra 71) (Març 1948) -A J. Bial-

Ofrena a València

(s36/Obra 72) (Maig 1948)

-Al mestre Alemany, director de la Coral Valentina de València-

Elegia

(s37/Obra 74) (Novembre 1948) -A la memòria del mestre Francesc Pujol-

Noces d'or

(s38/Obra 77) (Novembre 1949) -Al Futbol Club Barcelona-

Endreça

(s39/Obra 79) (Desembre 1949) -A Josep Coll, mestre de "tenors" i volgut amic-

Empordanesa

(s40/Obra 81) (Setembre 1950) -A la meua muller-

Vells amics

(s41/Obra 82) (1951) -Als companys de la Cobla Barcelona-

Joaquim Serra amb la seva família més directa; la seva esposa Margarida i la seva filla Joaquima, destinatàries de dues de les sardanes aquí enregistrades

els músics de l'enregistrament

La cobla de cambra de catalunya, que ha estat dirigida per concepció ramió, ha comptat amb els següents instrumentistes:

Flabiol:

Isabel Gregori

(1,8,9)

Josep Llauradó

(3,5,6)

Maria del Mar Segura

(2,4,12)

Xavier Torrent

(7,10,11)

Violí:

JJoan Barrera

(I-5; II-1,6)

Eugènia Camats

(I-3; II-5,8,9)

Jordi Feliu

(I-1,6,8,9; II-3)

Armand Franco

(I-2,10; II-11,12)

Cristina Porta

(I-11,12; II-4,7)

Jordi Vilaró

(I-4,7; II-2,10)

Tenor:

Josep Coll

(I-4,12; II-2,11)

Quim Duran

(I-3,5,9; II-1,6,8)

Marià Franco

(I-2,10; II-7,12)

Jordi Paulí

(I-7,11; II-4,10)

Enric Ortí

(I-1,6,8; II-3,5,9)

Trompeta:

Alexandre Baiget

(I-1,5,6)

Ignasi Franco

(I-4,7; II-11,12)

Jordi Pons

(I-11,12; II-2,10)

Eutimi Rodríguez

(I-8; II-1,3,6,9)

Roger Santiago

(I-2,10; II-4,7)

Marc Solanellas

(I-3,9; II-5,8)

Trombó:

Ivan Babiloni

(6)

Josep Maria Guinart

(2,4,7,10,11,12)

Isidra López

(1,3,5,8,9)

Fiscorn:

Antoni Balada

(I-4,7; II-2,10)

Ivan Babiloni

(I-8,9; II-5)

Jordi Estartús

(I-11,12; II-4,7)

Miquel Àngel López

(I-5,6; II-1,3,8)

Albert Pol

(I-2,10; II-11,12)

Francesc-Josep Rodríguez

(I-1,3; II-6,9)

Contrabaix:

Tomàs Espanyó

(2,4,7,10,11,12)

Francesc Saladrígues

(1,3,5,6,8,9)